ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση

Editorial της Συντακτικής Επιτροπής *του περιοδικού θεωρίας ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ για την Κομμουνιστική Απελευθέρωση**

Αποφασίζοντας να αφιερώσουν δύο συνεχόμενα τεύχη στην Οκτωβριανή Επανάσταση, τα Τετράδια Μαρξισμού για την κομμουνιστική απελευθέρωση επιστρέφουν στο 1917 για να ψηλαφήσουν τη βαθιά ρωγμή –οικονομική, πολιτική, πολιτιστική– που επέφερε στην Ιστορία το ρωσικό προλεταριάτο, για να αναστοχαστούν όχι νοσταλγικά, αλλά με σύγχρονους όρους, το γίγνεσθαι και το είναι της κορυφαίας ώς σήμερα απόπειρας αλλαγής του κόσμου σε κομμουνιστική κατεύθυνση.

Με όρους υλιστικής διαλεκτικής, μια επανάσταση συνιστά άλμα, «διακοπή του βαθμιαίου», βίαιη χάραξη της ασυνέχειας στο φαινομενικά και μόνο συνεχές και συμπαγές σώμα του ιστορικού/ κοινωνικού χωροχρόνου. Με μαρξιστικούς όρους, ειδικότερα, η Οκτωβριανή Επανάσταση δεν υπήρξε μηχανική απόρροια κάποιων «ορειχάλκινων νόμων», αλλά και δεν ήταν επανάσταση ενάντια στο Κεφάλαιο του Μαρξ. Δεν ήταν συμβάν χωρίς προϋποθέσεις, όπως την διαβάζει ένας κάποιος μεταμαρξισμός της δικής μας εποχής. Ήταν, σύμφωνα με τη δική μας τουλάχιστον αφετηρία σκέψης και δράσης, συλλογική και ώς ένα βαθμό συνειδητή υλοποίηση της διαλεκτικά οριοθετημένης απέναντι στο φαταλισμό και στο βολονταρισμό διατύπωσης του Μαρξ:

Οι άνθρωποι κάνουν την ιστορία τους, αλλά δεν μπορούν να την κάνουν όπως τους αρέσει· δεν την κάνουν κάτω από συνθήκες που επιλέγουν οι ίδιοι, αλλά κάτω από συνθήκες που αντιμετωπίζουν άμεσα, που έχουν μεταβιβαστεί από το παρελθόν.

Η Οκτωβριανή Επανάσταση δεν ήταν κόρη της Μοίρας, ούτε ασφαλώς της (απόλυτης) Βούλησης. Ο ρωσικός λαός υπήρξε ο δημιουργός της ιστορίας του, κάτω από συνθήκες όμως που δεν επέλεξε ο ίδιος. Για τους Ρώσους μαρξιστές, και τον Λένιν ιδιαίτερα, η ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία, στη συνάφειά της προς τον ιμπεριαλισμό των αρχών του 20ού αιώνα, είναι η θεμελιώδης ιστορική συνθήκη –επιστημολογική προϋπόθεση και ιστορική

διαπίστωση ταυτόχρονα– στη βάση της οποίας αξιολογούνται, με τη βαρύνουσα σημασία που τους αναλογεί, η ανάδυση στο «βασίλειο της παραγωγής» και η ανάδειξη στο προσκήνιο της Ιστορίας ενός δυναμικά συγκροτούμενου και πολύμορφου προλεταριάτου· ενός εργοστασιακού προλεταριάτου, αλλά και ενός, αισθητά μαζικότερου κόσμου φτωχών αγροτών και εργατών γης, ενός αγροτικού κόσμου γαλουχημένου μέχρι πρότινος στον αργόσυρτο ρυθμό της παράδοσης, μιας παράδοσης που συνδέθηκε πάντως όχι μόνο με την πίστη στη δύναμη του θεού και την «ευσπλαχνία» του τσάρου, όχι μόνο με την «ευλογία» του ευαγγελίου και τη βία του κνούτου, αλλά και με τη συλλογικότητα της αγροτικής κομμούνας.

Απέναντι στην αντικειμενική συνθήκη της ανάπτυξης του καπιταλισμού, τα συλλογικά και ατομικά υποκείμενα, η εργατική τάξη, η αγροτιά, η ιντελιγκέντσια, οι άνθρωποι, οι πραγματικοί δραστήριοι άνθρωποι στη Ρωσία δεν στάθηκαν μοιραίοι και άβουλοι, αναμένοντας παθητικά την ωρίμανση και κατάρρευση του καπιταλισμού. Το ρωσικό προλεταριάτο και οι κοινωνικοί σύμμαχοί του, οι πολιτικές πρωτοπορίες του και οι ηγετικές προσωπικότητες του κινήματός του παρενέβησαν γόνιμα και, κυρίως, ανατρεπτικά στην Ιστορία με πληθώρα αναλύσεων και σχεδίων δράσης, συνθέσεων στρατηγικής και τακτικής, αντικρουόμενων και συγκρουόμενων μεταξύ τους.

Μέσα στην επαναστατική δίνη του 1905, εξάλλου, σ’ αυτή τη «γενική δοκιμή» για το 1917, οι ίδιες οι δυνάμεις της εργασίας και της χειραφέτησης, τα εξεγερμένα ταξικά υποκείμενα επινοούν τους δικούς τους θεσμούς αυτοχειραφέτησης, τα επαναστατικά σοβιέτ, και εγγράφουν πρωτότυπα την παρουσία τους στην ιστορία των κοινωνικών αγώνων και των επαναστάσεων. Η δημοκρατική επανάσταση του 1905 γεννά και η «αποτυχία» της οξύνει μια, στην κυριολεξία χωρίς όρους και όρια, συζήτηση και αντιπαράθεση για το χαρακτήρα και τον στρατηγικό στόχο του επαναστατικού μετασχηματισμού της ρωσικής κοινωνίας, για τον συλλογικό κοινωνικό και πολιτικό ηγεμόνα της επανάστασης, για τα τακτικά μέσα που απαιτούνται για την εκδήλωσή της και την επιτυχία της. Εντέλει, η μενσεβίκικη αριθμητική της αντιστοίχισης αστικοδημοκρατικής επανάστασης-αστικής ταξικής πρωτοπορίας ηττάται από τη μπολσεβίκικη άλγεβρα, που τεκμηριώνει τον πρωτοποριακό ηγετικό ρόλο του προλεταριάτου, με βασικό κοινωνικό σύμμαχο την πενόμενη αγροτιά, τόσο στη δημοκρατική, όσο και στη σοσιαλιστική βαθμίδα της επαναστατικής διαλεκτικής.

Η Οκτωβριανή Επανάσταση δεν προέκυψε εκ του μη όντος. Δεν πυροδότησε μόνο μια αλληλουχία απελευθερωτικών αρχικά και δραματικών εντέλει εξελίξεων. Υπήρξε πρωτίστως η ίδια απόσταγμα ζύμωσης, προϊόν κοινωνικών, πολιτικών και ιδεολογικών αντιθέσεων διαμέσου των οποίων σμιλεύεται η ταυτότητά της ως αντικαπιταλιστικής-

σοσιαλιστικής επανάστασης, που έρχεται να ολοκληρώσει και να υπερβεί τις δημοκρατικές στιγμές των επαναστάσεων του 1905 και του Φλεβάρη του 1917.

Η κίνηση μαζών, συμπυκνωμένη έκφραση σε χρόνο και χώρο υπόγειων ρευμάτων, που φθάνουν εντέλει στην επιφάνεια της Ιστορίας το 1917, με όλες τις διακυμάνσεις της, δεν αφήνει περιθώρια για την παρερμηνεία της επανάστασης ως πραξικοπήματος. Άλλωστε, στο επίπεδο της θεωρίας της πολιτικής, η αντίθεση του μπολσεβίκικου ρεύματος και του ηγέτη του προς το μπλανκισμό αποδεικνύεται με πληθώρα γραπτών στοιχείων και με πολλές αφορμές μέσα στη ροή των γεγονότων. Η διάκριση ανάμεσα στην εξουσία του προλεταριάτου με τη μορφή της δημοκρατίας των σοβιέτ, από τη μια πλευρά, και στη δικτατορία ως εξουσία μιας συνωμοτικής μειοψηφίας επί του προλεταριάτου, από την άλλη, είναι διάκριση που δεν επιτρέπει παρεξηγήσεις.

Αλλά και στο πεδίο της επαναστατικής πράξης, όπως αυτή εκτυλίχθηκε στις ταραγμένες μέρες του 1917, η πολύπλευρη, ενεργητική και καθοριστική συμμετοχή των μαζών στην έκβαση της ταξικής σύγκρουσης δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνείας. Η εξέγερση των μαζών τον Οκτώβρη του 1917 ήταν επανάσταση, προλεταριακή, καθώς το προλεταριάτο υπήρξε ο ταξικός συλλογικός ηγεμόνας της, αντικαπιταλιστική, με κριτήριο την Άρνηση που εκφράζει, και σοσιαλιστική-κομμουνιστική, με κριτήριο τις θέσεις της και τον στρατηγικό ορίζοντά της. Η δυναμική ανατροπής, που απελευθερώθηκε τον Οκτώβρη του 1917, η ανατροπή που επέβαλαν οι εξεγερμένες μάζες των κολασμένων της Ρωσίας, συνιστά τομή, άλμα που διακόπτει και αναβαθμίζει μια σε βάθος χρόνου κυμαινόμενη επαναστατική διαδικασία, διαδικασία ανοιχτή και πλειοψηφική, στηριγμένη όχι μόνο στον ηγεμονικό ρόλο της μπολσεβίκικης πολιτικής πρωτοπορίας, αλλά πρωτίστως στην αυτόβουλη δράση των σοβιέτ ως κατεξοχήν θεσμού προλεταριακής αυτοχειραφέτησης.

Ο Οκτώβρης δεν απέδειξε μόνο ότι μπορεί να υπάρξει νίκη του προλεταριάτου απέναντι στον ταξικό και πολιτικό αντίπαλό του. Η επανάσταση κατήγαγε νίκες με κριτήριο τον θετικά οριζόμενο σκοπό της για συνολικό κοινωνικό μετασχηματισμό. Πλήθος εργατικών και δημοκρατικών κατακτήσεων, πρωτόγνωρων για την εποχή εκείνη για τις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες, υλοποιήθηκαν. Αποτέλεσαν σημείο αναφοράς και για αντίστοιχες προόδους για το εργατικό κίνημα των σοσιαλιστικών χωρών.

Είναι αλήθεια πως μέσα στην πρώτη δεκαετία, οι νικηφόροι μετασχηματισμοί άρχισαν να αντιστρέφονται και να ακυρώνονται, για πολλούς λόγους.

Καμιά αμφιβολία: η νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης δεν θα μπορούσε να σημάνει

αυτόματα την αβίαστη σταθεροποίησή της και την ανεμπόδιστη διαμόρφωση των θεσμικών και πολιτισμικών όρων για μια κομμουνιστική κοινωνία, για τον κομμουνισμό χωρίς τάξεις και κράτος. Η αρχή του τέλους της προ-ιστορίας της ανθρωπότητας προϋπέθετε, όπως καλά το γνώριζαν και εναγωνίως προσδοκούσαν οι Ρώσοι επαναστάτες, τη διεθνοποίηση της επανάστασης. Οι προσδοκίες διαψεύστηκαν και ο ρόλος της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, της γερμανικής ιδιαίτερα, σε αυτή τη διάψευση των προσδοκιών, στη ματαίωση των ελπίδων, υπήρξε στην κυριολεξία εγκληματικός. Δεν αποτέλεσε, ωστόσο, η ανάσχεση της όποιας τάσης διεθνοποίησης της επανάστασης τη μόνη αιτία για την τραγική έκβασή της. Δεν ήταν μόνο η ιμπεριαλιστική περικύκλωση της αναδυόμενης σοβιετικής κοινωνίας, αλλά και ο δραματικός εμφύλιος, η αδυναμία συγκρότησης ενός συμπαγούς μετώπου εργατών-αγροτών, η από πολλές απόψεις καθοριστική υστέρηση στον τομέα της παραγωγικής κάλυψης βασικών βιοτικών αναγκών, ιδιαίτερα στα πρώτα βήματα της επανάστασης, που υποθήκευσαν το μέλλον του επαναστατικού εγχειρήματος. Η αδυναμία κατοχύρωσης μιας ουσιαστικής κοινωνικοποίησης των μέσων παραγωγής, η αποψίλωση των επαναστατικών σοβιέτ από τις πραγματικές εξουσίες τους σε συνδυασμό και ως αποτέλεσμα της συγκρότησης και δράσης ενός διαρκώς ισχυροποιούμενου γραφειοκρατικού μηχανισμού, οι ειδεχθείς εκκαθαρίσεις του ανθού της επαναστατικής ηγεσίας, και όχι μόνον, η τεράστια αιμορραγία που υπέστη η ΕΣΣΔ στα χρόνια του Β’ Παγκόσμιου Πολέμου και στη διάρκεια του τιτάνιου αγώνα του ρωσικού λαού ενάντια στο ναζισμό, περιγράφουν, χωρίς να εξαντλούν σε όλη την έκταση και κυρίως χωρίς να εξηγούν σε βάθος, κρίσιμες πτυχές της πορείας προς την καπιταλιστική παλινόρθωση. Αποτυπώνουν, ωστόσο, ενδεικτικά και πάντως όχι τυχαία, αιτίες και αποτελέσματα ταυτόχρονα της συγκεκριμένης στρατηγικής και τακτικής ήττας του κομμουνιστικού κινήματος.

Σήμερα, εικοσιπέντε και πλέον χρόνια μετά και την τυπική διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, καλούμαστε να κινηθούμε και να περάσουμε ανάμεσα στις συμπληγάδες του μηδενισμού και της αγιογραφίας. Ωστόσο, ούτε ο εκλεκτικισμός, ούτε η επισήμανση κάποιων λαθών, συχνά άλλωστε προσχηματική, συνιστούν για μας αποτελεσματικούς τρόπους διέλευσης από αυτές τις συμπληγάδες. Ο δικός μας τρόπος, η δική μας στάση απέναντι στη συγκεκριμένη ήττα απαιτεί ασφαλώς την ανυπόκριτη αναγνώρισή της ως τέτοιας, χωρίς όμως να την ανάγουμε σε οριστική και καθολική ήττα του κομμουνισμού ως πραγματικού κινήματος με στρατηγικό στόχο μια κοινωνία χωρίς τάξεις και κράτος. Ο δικός μας τρόπος ως μαρξιστών συντονίζεται με τη διαπίστωση του ίδιου του Μαρξ:

Οι προλεταριακές επαναστάσεις ασκούν σταθερά την αυτοκριτική τους, διακόπτουν συνεχώς την πορεία τους, επανέρχονται στο φαινομενικά ολοκληρωμένο, για να ξεκινήσουν και πάλι, χλευάζουν με ανελέητη ενδελέχεια τις ανεπάρκειές τους, τις αδυναμίες τους και

τις μικρότητες των πρώτων εγχειρημάτων τους, δίνουν την εντύπωση ότι σωριάζουν στο έδαφος τον αντίπαλό τους, μόνον όμως για να αντλήσει δύναμη από τη γη και να σηκωθεί και πάλι, πιο γιγάντιος μπροστά τους· [οι προλεταριακές επαναστάσεις] οπισθοχωρούν πάλι και πάλι μπροστά στο απροσδιόριστο μεγαλείο των σκοπών τους, μέχρις ότου δημιουργηθεί μια κατάσταση που καθιστά αδύνατη κάθε επιστροφή, οπότε οι συνθήκες μιλούν από μόνες τους: Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα! Εδώ το τριαντάφυλλο, εδώ χόρεψε!

Το μεγαλείο των σκοπών της προλεταριακής Οκτωβριανής Επανάστασης αναδεικνύει την ανάγκη να μελετήσουμε με κριτική και αυτοκριτική διάθεση, να ερευνήσουμε με ψυχραιμία και συστηματικότητα όχι τόσο τις φωτεινές στιγμές, όσο κυρίως τις ανεπάρκειες, τις αδυναμίες, αλλά και τα παρακμιακά και μοιραία ως προς την έκβασή τους φαινόμενα του συγκεκριμένου επαναστατικού εγχειρήματος. Η νίκη, αλλά και η ήττα της σοσιαλιστικής επανάστασης, αποτελούν για μας, στην αλληλουχία τους, πρόκληση για θεωρητική στόχευση και συμβολή όχι στην επανάληψη, αλλά στην εκ νέου διατύπωση και επεξεργασία ενός προγράμματος κομμουνιστικής στρατηγικής και τακτικής, επανεκτιμώντας, με σύγχρονους όρους και με βάση το διαρκώς αναβαθμιζόμενο επιστημονικό κεκτημένο του μαρξισμού, τον θεωρητικό και πρακτικό πλούτο των προλεταριακών επαναστάσεων του 20ού αιώνα.

Είναι προφανές. Η εκτίμηση, σύμφωνα με την οποία «η Οκτωβριανή Επανάσταση έχει χάσει την προωθητική δύναμή της», όπως την διατύπωνε πριν τριανταπέντε περίπου χρόνια ο επιφανέστερος ίσως εκπρόσωπος του ευρωκομμουνισμού, ο Ενρίκο Μπερλίνγκουερ, βρίσκεται στους αντίποδες της δικής μας εκτίμησης. Είναι κατεξοχήν στη δική μας εποχή, εποχή βαθιάς οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής κρίσης του καπιταλιστικού συστήματος, εποχή εφόδου των πλέον αντιδραστικών ιδεολογικών ακροδεξιών δυνάμεων, παλαιάς και νέας κοπής, διεθνώς και στη χώρα μας, που η Οκτωβριανή Επανάσταση, εκατό χρόνια μετά την έκρηξή της, όχι μόνο μπορεί, αλλά και πρέπει να αποτελέσει ιστορικό πεδίο αναφοράς, πηγή έμπνευσης και ενέργειας για τη διεθνή και εγχώρια συγκρότηση και ανάπτυξη ενός μαχητικού κομμουνιστικού κινήματος.

Με αυτό το σκεπτικό, τα Τετράδια Μαρξισμού για την κομμουνιστική απελευθέρωση ανοίγουν τις σελίδες τους στην έρευνα και τη μελέτη προτείνοντας προς περαιτέρω επεξεργασία και αξιοποίηση ψήγματα, έστω, της προωθητικής ενέργειας που εξακολουθεί να εκλύει στους δίσεκτους καιρούς μας ο κόκκινος Οκτώβρης· σε καιρούς, που η κομμουνιστική στρατηγική εναλλακτική απέναντι στην ανθρωποβόρα καπιταλιστική τάξη πραγμάτων αποτελεί ζήτημα ζωής και θανάτου.

* *στο Τρίτο Τεύχος (άνοιξη 2017), με αφιέρωμα στην Οκτωβριανή Επανάσταση (Α' Μέρος)*

πηγή: Τετράδια Μαρξισμού για την Κομμουνιστική Απελευθέρωση